

סדר התפילה שיש לנו היום מבוסס על דיני תפילה וברכות שגמרא והסדר שנמצא בימי פזאונס כחובא בסיפור רב אמרם גאון ובדברי הראשונים, ובשם אופן אין לנו להפגיח סדר חדש מצדמנו - בין בתפילת חול ובין בתפילות שבת ויו"ט.

בכל זאת נתינו בהלכה שאין כל חלקי התפילה מצבקים זה את זה, וני שמצינו סבה אינן מוסגים להתפלל כל התפילה כסדרה - יכול אדיין להתפלל חלקים מסויימים מסדר התפילה, אבל אין דיני כל חלקי התפילה שויים בזה.

בכלל אלו שאינם מוסגים להתפלל כראוי הווא פמתחיל, מובן מצדו שאם נחייב כל מתחיל להשתתף בתפילה למשך שעות ארוכות (בשבת ויו"ט) ייתכן ויפיק פדבר אדיו לטורח ובסוף יאבד את חשקו להתפלל - ואולי לקיום מצוות בכלל. בבקי בהלכות תפילה יכול להדריך את החוזר לפרדות בראשית דרכו לדלל על חלקים מהתפילה - באופן פחות א"פ דין, ולפי סדר אדיפולת שאנו מוצאים בפוסקים.

חלק הראשון של התפילה הווא ברכות פשחח -

1 'ש"ע אורח סי' ד' סעיף א', ...דיס', ומ"ב ס"ק א', וס"ק ד', ופח"א...

לפי הרא"ש איקר פנטידה הווא לתפילה ולכן אין לברך אג"א אד שפוא מוכן להתפלל, וגם לא שיק לברך אחרי שהתפלל.

2 רמ"א פ

יש מצוה לברך אשר י"ר כל בוקר אפי' אם לא אשפ לרכו, ואם ברך אשר י"ר אד אשיית לרכו שוב לא יברך.

3 'ש"ע אורח סי' ו' סעיף ב' דברי פמחבר, ומ"ב ס"ק ד'

אפשר לסדר את ברכת אג"א ואשר י"ר יחד אם שאר ברכות פשחח.

4 פ"ע סעיף ג', ומ"ב ס"ק י"ב, ...לכתחלה'

לכתחלה יברך אלוקי נשמה מיד אחרי אשר י"ר

5 'ש"ע אורח סי' נ"ז סעיף א', ומ"ב ס"ק א', ...לדוד מצד'

ברכת פתורה לפי פרב ראוניס הווא מדאורייתא, ואם מסתפק אם ברך או לא ואין ני שיוציא אותו יברך אשר בחר.

6 'ש"ע פ"ע סעיף י"ד

נשים חייבות בברכה פ

7 'ש"ע אורח סי' נ"ו סעיף ג' ורמ"א, ...ואין לשנות, ומ"ב ס"ק כ"ט

ישנה מחלוקת אם מותר לומר פסוקים דרך תחנונים לפני ברכת פתורה - ואדין לפע"ד ברכת פתורה אחרי אלוקי נשמה מיד בבוקר.

ברכות פשוטות שאנן נעשים לומר כד בוקר - מקלות מוזכרות בליל ומקלות פס מנפים - ויש מן
אחרים נעשים לומר -

1. 'ברכות ד' ס' ע"ב, הנכנס... הכסא, כי נפיק... אביס לעין ישראל'

מדינא דגמא כד ברכה יש דה זמן מיוחד - אלוקי נשמה... כשמתעורר, אושר נתן לשכני... כשמוח קוד
תגאוד, פוקח עוריס' כשפותח עיניו, מתיר אסוריס' כשיב, מלביש ארומים' כשמתלבש, זוקף כפופיס'
כשמזדקף, רוקע פארף... כשצומח, פמחין מלצה... כשמתחיל לעלות, שששף די כד זרכי' כשנעצף
מנעליו, אוזר ישראל... כשחוגר חזרתו, עזר ישראל... כשמכסה ראשו, על נגילת ידיו' כשחוגף ידיו,
גמאצביר שנפ... כשחוגף פניו.

2. 'ע"ע או"ח סי' נ"ו סעיף א' ו'ב', ומ"ב סוף ס"ק י"ג, ובזמננו...'

נעשו שהש"ח אומר את כד בברכות בשעת התפילה ופוי"א את הרבים יד' חובתם שכל פ"י נ' שלכא ידע
איך לברך, ופ"י פ"ס שכל א' מברך לעצמו נעשו לברך את כד בברכות כאחת שאין פידים נקיות
כשקמים ומתלבשים וכו'.

3. 'ע"ע בשו"ע סעיף ח' ורמ"א, ומ"ב ס"ק כ"ד'

אפי' נ' שלכא שמה תגאוד וכו' מברך את כד בברכות על סדר הפעל, אבל אלוקי נשמה ומאצביר שנפ
דפי א"ר אין לברך אס לכא ישן - ופפ"ג חולק.

עוד כמה ברכות מלינו בברייתא במנחות -

4. 'מנחות ד' נ"ג ע"ב, תניא פיה ר"מ אומר חייב אדם לברך שלש... זיל ספי' ורש"י'

ר"מ קב"ל מרביתו יש חייב לברך שלש ברכות על שלשת מצלות שיש לו על אחרים - ופ"י פסקנא (לפי
פירסו שב"ר"ף - ופ"י ע"ג לרש"י) שלכא עשני או, עבד, ואשה.

5. 'ע"ע או"ח סי' נ"ו סעיף ד' דברי המחבר'

פניש נעשו לברך ששני כרלונ

6. 'ע"ע ו' ורמ"א'

ברכת פנתן ליצי' פוא מנפ"ג אשכנז

1 'ש"ע אורח סי' או' סעף' ה' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק י"ג, ואצ"ל...

הש"ע פוסק שאם לומר פרשת הקדש, פרשת פאן, עשרת הדברות, ופרשיות הקרבנות כל יום - אבד בסידורי תפלה שבתפלתו בהם במשך כל הדורות מופיע אחרי ברכת פשח פרשת הקדש בלבד, ובחלק הקרבנות לא נדפסו את פרשיות האולם הנחמה וכו' -

2 'ערוך השולחן אורח סי' או' סעף כ"ד, ..., ד"חיד', וגם ... דברכות', אב"ד... ע"ש

ערוך"ע אצל ש"ע קבצו פרשיות הקרבנות בסידור התפלה מפני שהם קרבנות יחיד, עשרת הדברות מפני תרומות פאניקס (ומפורש בש"ע שאין לאומרים ב"ביבור), ופרשת פאן מפני אנתם של ישראל בפרשה (שבתלונג).

3 נעלה חדשה (לעצ"ל תבואות ש"ר) סדר הקרבנות סעף ו', ואוס... דאחרים'

עם בזמן שבת הקדש ה"י קיים לא ה"י אדם מביא אולם נחמה חסאת וכו' כל יום ולכן די בזה שיעמד את הפרשיות מפעם לעפעם.

4 'ש"ע אורח סי' או' סעף ג'

מלשון המחבר משמע שפרשיות הכיור, תרומת הדשן, פתמיד, ופקודת תלויות הנפגעים - איון אחרת השופג כנו הפרשיות שבסעף ה', אב"ד מפורש דקאן מציית פרשת פתמיד היא חובה -

5 'ערוך השולחן אורח סי' או' סעף כ"ג

לפי ערוך"ע בכוננו היא שיש נפגעים לומר רק פרשיות אלו ולא הפרשיות שבסעף ה' - אב"ד בשאר המקומות אחרים את הכ"ל!

6 'רמ"א סי' נ"ח, ..., ל"ויתנו', ומ"ב ס"ק או', ..., ה"י סודר', ובה"ל סוס' נ"ז ד"ה נשים, ..., נ"א'

פרשת פתמיד היא חובה ופ"י לנשים (ומפני זה חייבות בברכת התורה).

7 'ש"ע אורח סי' או' סעף ה', ומ"ב ס"ק י"ג, כ'

נפגעי לומר פוסק, ושחט אונת' אחרי פתמיד

8 'ש"ע אורח סי' נ', ומשנה ברורה, ..., סו"ן'

אצ"ל שאין אנו אומרים את פרשיות הקרבנות בכל זאת אומרים את פרק איזופו מקאן שפ"א משנה ברורה ולכך פ"י פכוללת את הפסלכות של הקרבנות.

2 **כ"ד** והמעם נ"ל דתפלה שהקבע לציבור לומר שכל ישראל יאמרוה אינם דברים של ציבור ולא דברים של יחיד ולמה נאמר פ' עולה ומנחה ושלמים והמאת ואשם שאלו אינם בציבור ואף גם אין תיבה ליחיד

וגם עשרת הדברות א"א לקבע בציבור שהרי ביטולם מפני תרעומת המינים שלא יאמרו אין תורה אלא זו כדאיתא ספ"ק דברכות

אכל על פרשת המן שהשמיטו לא ידעתי מעם אך באמת לא הוזכרה פ' המן בש"ס ויש שהביאו מירושלמי ברכות [פרישה לוח י"ד] ואני לא מצאתי זה בירושלמי והמעם נ"ל מפני שהריבה נזכר בפרשה זו תרעומתם על ה' כמו שכתוב שם כי שמעתי את תלונתיכם, שמעתי את הלונות בני ישראל ועוד ע"ש

3 ואם כבר עליו הדבר לומר כל סדר קרבנות כל יום יכול לקרות קרבנות יחיד שהם מעולה ואילך לפרקים או אחת ביום זה וא' ביום זה כבומן בה"מ שהיה סתנדב איזה זמן שירצה ובפרמ (ל"מ) בעל תורה אם יאמר כל יום כל הסדר וההתנונים תורתו אימתי נעשית ומכ"ש (ד"ע) אם לומר לאחרים

5 **כ"ד** והנה מנהיגו וכמו שגפם בסידורים אומרים פ' עקדה ואח"כ פ' הכיור ותרומת הדשן ופ' התמיד וקטורה גם מה שכתוב בתורה גם כל דרשת חז"ל בריש כריתות ש"א סממנים היו בה ואלו הן הצדי והצדון וכו' וכל פרטי הדינים שבהם ואח"כ אומרים אביי היה מסדר סדר המעריכה והוא מיזמא פ"ג ע"ש אבל אין אנו אומרים לא פ' המן ולא עשרת הדברות ולא פרשת עולה ומנחה ושלמים והמאת ואשם אלא שאנו אומרים כל פ"ה דבוכים איוזו מקאן וכו' ואין זה נגד דברי רבינו הב"י דנ"ל דהו שכתב בסעי' מ' יש טהנין וכו' נ"ל כוונתו כן כלומר יש טהנין שלא לומר כמ"ש בסעי' ה' אלא פרשת הכיור וכו' :

1 שו"ע או"ח סי' נ"א סעיף א', ומ"ב ס"ק א'... ביחודי

חלקו פראשן על פתפולע פוא פסוקי דזמרא ותקנו לומר ברכה לפני (ברוך שמו) וברכה לאחרי (ישתבח).

2 שו"ע או"ח סי' נ"ג סעיף ב', ובה"ט ד"ה אורח ב"ש

פיות וב"ש וישתבח פן פברכות שתקנו לפני ולאחרי פסד"ז, אין לאמרן בלא חלק מפסד"ז לפחות. אב"ט פאחרונם פסקו שאין ב"ש וישתבח צ"מס מצבים א' את השני - ושלכא כמשעות לשון פשו"ט.

3 שו"ע או"ח סי' נ"א סעיף ד' ורמ"א, ומ"ב ס"ק ח'

מותר לענות אמן אחרי כל ברכה בסוף אנו בפסד"ז - ובפ"י באמ"ט פסוק, אב"ט לא ברוך פוא וברוך INE. ומותר לומר אשר יזר באמ"ט פסד"ז.

4 שם סעיף ה', ומ"ב ס"ק י"ב... עלום, ואין דקמן...

מאיקר פדיון מותר לעפסיק באמ"ט מזמור כדי לפשיב שלום לכל מ' ששאל בשלמו אוכלא שכיום כולם מבינים שאין שאולים בשלום מ' שצמד באמ"ט פתפולע. ולכאורה מותר לעפסיק באמ"ט פסד"ז לפשיב למ' שאינו מבין שאין שאולים בשלמוק בתפולע, וכ"ש שמותר לעפסיק כדי לעדריק למתחילים בתפולע.

5 נ"ב שם ס"ק י', אין דקרות עס"ת... אורח פ"יבור'

כשאין כפן או לוי בביכ"ס אלא זב שאוחז באמ"ט פסד"ז מותר לקרוא לו, ופוא מברך וקורא בלחש עם פבצל קורא כר"ט.

6 שו"ע או"ח סי' נ"ג סעיף ט', דברי פמחבר, מ"ב ס"ק פ', ובה"ט ד"ה וק"ת

אין לעפסיק בין פסד"ז לישתבח, ואם פפסיק יחזור ויאמר אשרי לפני ישתבח.

7 רמ"א סי' נ"א סוסי' ז', ונפ"א... וסוסי' ט', ומ"ב ס"ק כ"ב... ע"ד פסול'

מנפ"ט אשכנז לעמוד כשאמרים ב"ש, ויברך דוד, וישתבח - אין אמרים מזמור לעודף בשבת וי"ט, בצרב י"כ, ובצרב פסח.

1' שו"ע או"ח סי' נ"ב סעיף א' דברי המחבר... גם מצנור הפלג את ד' מן השמים'

התפלה בביבוי דוחה רוב פסודי"ז ובלבד שיאמר אשרי ופלגו ק"ל בקדשו, ואם יש לו שפות יאמר גם הפלג את ד' מן השמים

2' שם בשו"ע, ואם כבר... ו"מ"ב ס"ק ו'... דלמרי'

שיטת המחבר שהתפלה בביבוי עדיף מניחית ברוך ה"ע פסד"ז וישתבח, ואילו הפשטני' חולק וסובר ש"ע אין שפות לומר ב"ש אשרי וישתבח עדיף שיתפלל על פסד"ז ופסיד תפלה בביבוי.

3' רמ"א שם, אם עזר אין שפות...'

אם השאף דחוקה ביותר אפשר לדלג גם על הפלג ק"ל בקדשו

4' רמ"א דעיד, ואם יש לו שפות... ו"מ"ב ס"ק ד'

כל הפלגות קודמים לפודו ולויברך דוד, ואם יש לו שפות לומר יותר מהפלגות יאמר ויברך דוד עד שם תפארתך, ואם יש לו אפילו יותר זמן יתחיל מפודו עד ופאו רחום.

5' נ"ב שם ס"ק פ'

כל מה שמסופים בשבת אין לו עדיפות על מה שאומרים יום יום חוץ מנשמת שפוא קודם אפילו לפלגו ק"ל בקדשו.

6' נ"ב שם ס"ק א'... פליגרות'

סדר פדילוגים פוא בדיעבד אבד לכתחלה יתאמץ לבא לביבוי"ס בזמן כדי שיתפלל על פסד"ז.

ולכאורה מ' שמתחיל להתפלל כל יום וקשה לו לומר כל פסודי"ז יתחיל גם ב"ש אשרי וישתבח, ואח"כ יסיף כפי יכולתו כסדר פשני' במאחר.

למדנו שאוסר להפסיק מבר"ע וצד אחרי ישתבח מפני שהברכות האלו הן ברכה לפני ולאחרי פסד"ז.
ולכאורה אין שום סבה שלילית להפסיק אחרי ישתבח לפני ברכות ק"ע-

1' ע"ע אורח סי' נ"ד ע"ף ע', ...המחממה, ומ"ב ס"ק ה'

הפסקה בין פסד"ז לברכות ק"ע היא עבירה - צד כדי להחזיר את המפסיק ממחממה. ופאר פסביר
את המחממה בדרכי דרש - הפסד"ז באים לסלק את הקליפות כדי לאפשר את קבלת התפילות.
והמפסיק ביניהם חוזרת תפלתו מפני הקליפות.

2' ע"ע ס, ויש מי שמוחר...ותר להפסיק, ומ"ב ס"ק ו' ...מלוו'

לשיטת זו מותר להפסיק בין ישתבח לזו"ר עכ"ל דבר מלוו'.

ופנה, לשיטת המדען שצד"ף להפסיק בין ישתבח לזו"ר אור מלהפסיק באמצע פסד"ז, ולכן מי שקבל עליו
ותפילין באמצע פסד"ז ימתין צד לאחר ישתבח ואז ינחם-

3' המחממה סי' נ"ד ע"ף ע', ומ"ב ס"ק ח'

הש"ף ינחם באמצע פסד"ז ע"כ להסיר את הטיבור לחכות לו בין ישתבח לקדיש. ואם לא קבלם צד
הפתח"ל לומר ינחם אחרי ישתבח ויחכו לו.

4' המחממה סי' נ"ד ע"ף ב', אבל בין קדיש... ומ"ב ס"ק י"ד, ונראה... הפרק'

הקדיש הוא התחלת ברכות ק"ע עכ"ל מי שברטון להתחיל זו"ר אור ע"כ הטיבור.

דין הפסקה בק"ע וברכותיה נחלקו בהם התנאים במשנה-

5' ברכות דף ע"ג א"א במשנה, בפרקים... ע"כ יפסיק'

דפי ר"מ אין פסד"ל בין ע"כ א"כ שבין הפרקים הכול מותר מפני הכבוד ובאמצע מפני
היראה, ולר"י להשיב מפני הכבוד חשב כשאלה מפני היראה, ולהשיב שלום עכ"ל אדם הוא כשאלה
מפני הכבוד.

6' ע"ע אורח סי' ס"ו ע"ף א'

הלכה בר"י, אבל באמצע פסוק שמע ישראל אוסר להפסיק אם אין סכנת נפשות. (לגבי ברוך שם
כבוד נראה ע"כ)

לשיטת המדען שברכות ק"ע מתחילות עם הקדיש של אחרי ישתבח

7' מ"ב סי' נ"ד ס"ק י"ד, ...בברכת זו"ר'

בין קדיש לברכה דיעו כבין הפרקים אבל ברכו הוא התחלת זו"ר אור, ואצ"פ של אור ברוך אתה דיעו
באמצע הפרק.

8' ע"ע סי' ס"ו ע"ף, וסי' נ"ג ס"ד, ולא יצנף... ומ"ב ס"ק כ"ה

הש"ע הביא את לשון המשנה שבין ברכה שנייה לשמא דיעו כבין הפרקים ובכל זאת אור של א"ל ע"כ
אין משנה הפסק בין ק"ע לברכותיה. פרמ"א סובר שצונם אור אחרי פחות בענין ישראל באופנה.
ומ"ב הכריע על התחלה יש ע"כ יחד עם הש"ף וככה אין חיוב לענות אמן. ולגבי שאר אומות הביא
פרמ"ג מדפ"ח של א"ל ע"כ.

למדנו שמתוך הפסוק בק"ש וברכותיה - באמצעות הפרק שאדם מפנה פיראוף ומשיב מפנה הכבוד, ובין הפרקים שאות מפנה הכבוד ומשיב לכך אדם.

עם בנצח לעניית אמן ודברים שבקדושה מלינו הבדל בין אמצע הפרק לבין הפרקים:

¹ 'ש"ע א"ח סי' ס"ו סע"ג דברי המחבר, ומ"ב ס"ק י"ז, י"ח, י"ט, ...פקב"ה'

באמצעות הפרק מותר לענות יפא משיב רבא ופאמן שלפניו ושלפניו, וכן קדוש וברוך כבוד מקדושה, וברכו

² 'רמ"א שם, ו"א... עיקר, ומ"ב ס"ק כ"א, ...ק"ש'

לפי הרמ"א אנו עם אמן לרקד קדוש ושוא תפלה

³ 'מ"ב ס"ק כ"ג, ...הפרקים'

בין הפרקים מותר לענות אמן עם כל הברכות

⁴ 'ש"ע שם סע"ג ב', ורמ"א, ומ"ב ס"ק ט"ו, אב"ד אס נצנאן...'

מנהג אשכנז לברך עם התפילין בין הפרקים, אב"ד לא עם הסע"ת. ובאמצעות ק"ש א"מא ינחם מיד הברכה.

⁵ 'מ"ב ס"ק י"ט, ומפ"ט נראו...'

המ"ב הביא מחלוקת אם מברכים עם ברקים ורעמים באמצעות ק"ש וברכותיה

וא"כ באמצעות הפרק מפסיקים לשאול מפנה פיראוף ולפשיב מפנה הכבוד, למונים מסויימים, ולקדיש קדושה וברכו.

ואדין לריכים לברר פאם מותר להפסיק באמצעות ק"ש וברכותיה בשביל לרכיז הפרטים?

⁶ 'ב"ד סי' ס"ו ס"א ד"ה או אונ'

הפסקה כדי למנוע פוסד ממון דין כשאלה מפנה פיראוף ומותר מפנה הכבוד

⁷ 'ש"ע סי' ס"ו סע"ג ח' וט'

בין אדם ישראל עם ד' שפתי תפתח לא יפסיק כלל

⁸ 'ש"ע סי' ס"ו סע"ג ז', ומ"ב ס"ק ד"ה

אם כי הרמ"א פוסק שאנו אמן לברכת אדם ישראל, למעשה מנפנע לסיים עם פשי"ה בשוה, ואחרים מנפנע שפשי"ה לסיים אדם ישראל בלחש.

למדן שבפסד"ז מה שמעבד הוא ב"ש אשרי וישתבח, וכן אמר אשרי גם ב"ש וישתבח אינם מצביים
לכ"ז. קריאת שמע שחרית וערבית היא מלות אשר דאורייתא וברכות לכאורה מדרבנן, וא"כ יש
לברר א. האם כל ע' פרשיות מן התורה - האם יש תועלת בזה שפרשיות יקפיד לומר חלק מק"ש כג
יום? והאם בברכות צ"ל ממצבות זו את זו או שמותר לומר ברכה אחת לבד - והאם יש צדיות
ברכה אחת על האחרות?

1' נ"ב סי' ס"ז ס"ק ט"ז, ודע... בזמן ק"ש'

שיטת הב"י שפסוק ראשון בלבד הוא מדאורייתא, רבינו יונה סובר שפרשף ראשונה דאורייתא - והיא
כנראה שיטת רש"י, ואילו פרמב"ם פוסק שכל פרשיות מפר"ת. לגבי פרשת ויאר כתב פרמב"ם
שדכ"ע היא מדאורייתא משום מלות זכירת יציאת מצרים -

2' נ"ב סי' ס"ז ס"ק ט"ז, איתא בש"ס...

את הדאורייתא על זכירת יציאת מצרים אפשר לקיים גם בלע פרשת ויאר - אם יזכיר שיטת
מנ"ה.

3' שו"ע או"ח סי' ס"א סעיף י"ג, מ"ב ס"ק כ"ט ובה"ט סד"ף אחר, אם כבר...

בשכמ"ז לאו דאורייתא לכ"ע, ובדיעבד י"א ידי חובת ק"ש גם מדרבנן אם לא אמרו.

4' שו"ע סי' ס' סעיף ב', ומ"ב ס"ק ט"ז וד'

אם קרא ק"ש בלי ברכותיה י"א ידי חובת ק"ש, וידי חובת ברכות אפשר לזאת אח"כ בלע ק"ש -
אדא שאב לחזור ולומר ק"ש לפני השמונה אשר כסדר התפילה - שעומד להתפלל מתוך דברי תורה.

5' שם סעיף ט' ומ"ב ס"ק ו', ... שבירק'

עם ברכות ק"ש צ"ל אינם מצבות זו את זו ופמברק אחת מן י"א ידי חובת אותה ברכה.

6' שו"ע סי' ס"א סעיף י', ומ"ב ס"ק נ"ג

ברכת אמת וי"ב היא חלק ממלות זכירת יציאת מצרים - מדרבנן.

1 'עוֹז מִיָּמַי יְיָ, וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ, וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ

המחבר הביא מחלוקת אם נאמר 'עוֹז מִיָּמַי יְיָ' או 'וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ'.
במקורו של שם התפילה, ו'עוֹז מִיָּמַי יְיָ'.

2 'וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ, וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ

המחבר הביא על הכתוב 'וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי' כוונה להוציא את העם ו'עוֹז מִיָּמַי יְיָ' עם ה'עוֹז' כוונה, והוא נקרא 'וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ' כוונה להוציא את העם.

3 'וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ

המחבר הביא את 'וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ' עם 'וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ' ו'עוֹז מִיָּמַי יְיָ' עם 'וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ'.

4 'עוֹז מִיָּמַי יְיָ, וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ, וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ

כוונה פירוש פתיים ב'עוֹז מִיָּמַי יְיָ' ו'וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ' ו'עוֹז מִיָּמַי יְיָ'.

5 'עוֹז מִיָּמַי יְיָ, וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ, וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ

המחבר הביא את 'עוֹז מִיָּמַי יְיָ, וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ, וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ' ו'עוֹז מִיָּמַי יְיָ'.

6 'עוֹז מִיָּמַי יְיָ, וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ, וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ

המחבר הביא את 'עוֹז מִיָּמַי יְיָ, וּמְלֹאכֶת יָדָיו יְיָ, וְיָצָא אֶת עַמּוֹתָי וְיָצָא יְיָ עִמָּךְ' ו'עוֹז מִיָּמַי יְיָ'.

1. עו"צ סי' ס"ב עילוי ב', ונ"ב ס"ק ג'

מותר לקרות ק"ש בכל עת אולם בעת שיש צורך להגיד ק"ש אחרת (כגון תפילות שיש להגידן) (חז"ל נפסוק שיש להגידן)

הערה: אין לקרות את שם אדמו"ר בעת שיש צורך להגיד ק"ש אחרת.

2. ע"פ ע"א

לכתחילה ידקדק בקריאתה אולם בדיעבד י"א גם אם לא דקדק.

3. ע"פ ע"ג, ונ"ב ס"ק ו'

אין יוצאים ידי חובת קריאת שם אדמו"ר, לכתחילה יקראנו בקול אף כד' שלפחות ישמענו שפוא אומר, ודיעבד כ"כ שפואו בשפתו - ואפי' כ"כ בלחש אף שפואו צ"ל לא שם - י"א.

4. ע"פ ע"ד, דברי המחבר, ונ"ב ס"ק ז'

אין שייך יסוד לדבר כ"כ, לפחות יתפלל ק"ש בלבד - אולם לא י"א ידי חובתו.

5. עו"צ סי' ס"א עילוי ג', דברי המחבר, ונ"ב ס"ק ח'

יש צורך ומומח' ד' אלו ק"ש אחרת שיש להגידן את כל הפרשיות שלפניו (לפי הג"ר) אין צורך לומר, אמת, פ"ס ראשונה, ופ"ס אחרת שיש להגידן (לפי הג"ר).

6. ע"פ ברנ"א, ויש שכתבו... רנ"ח

המתפלל ביחידות יאמר ק"ש מלבד נאמן לפני שם שלפניו רנ"ח

יש דין נוסף בקריאת שם - ופואו ב"י שייך אולם בק"ש אולם נמ"א במקום שפ"יבור אומרים שם:

7. עו"צ סי' ס"ב עילוי ב', ונ"ב ס"ק י', י"א

אם לא יאמר שם אדמו"ר יראו ככופר - לפי הג"ר אולם בשם (כל שיש להגידן), ופ"ס ב' פ"ס שיש להגידן פ"ס א' אולם לפסוק ראשון בלבד. ואם אוחז בברכות ק"ש אין להפסיק ולומר אפי' שם יראו - אולם י"א את המילים אפי' שפואו אוחז בקול רם כאילו קורא את שם.

למדנו שאפילו לשיטת הרמב"ם מלווה מלאכה לומר את הפסוקים על יום, נוסח התפילה תקנו אנשי כנסת הגדולה ויש לברר פה אם כן נוסח התפילה נאמרו או לא.

1 'ברכות ד' י"א ע"א במשנה, מקום שומרנו דבאורייתא...'

אוסר לנו לשנות את לירות הברכות מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה.

2 'רמב"ם פרק א' ברכות דלכא פה, '...אדא אדא, ופלכא ו' ואוס...'

אם כי המשנה נמנעת שטבא חכמים אדא, כל שהזכיר שם ומלכות - ד' אלו קינן מלך האדם - ואנן ע"ה ברכה י"א.

3 'ש"ע או"ח סי' ק"ט סעי' ג', ומ"ב ס"ק י"ג, '...נחמת זב' וס"ק ט"ו

אם החסיד ברכה למארי אן שדי' ע' חלק מהברכה שפ"א לציבורא חייב לחזור לאותה ברכה ולומר את המשנה אשר ע"ה פ"ד - פ"ד ברכות נאמרו.

ואם כן - לכאורה א"ל שאין נוסח הברכות נאמרו (כל שהזכיר שם ומלכות וזיקר אנשינו ע"ה ברכה), בכל זאת אם די' ע' ע"ה ברכה אחת למארי פ"ד זה מקלקל את כל התפילה - ואפילו אם שינה את סדר התפילה לא י"א.

4 'ש"ע או"ח סי' תק"ע סעי' א', ומ"ב ס"ק ב'

המ"ב אברהם ד"ק שדוקא ברכות ראש השנה (מלכות, זכרונות, ושופרות) נאמרות זו את זו - אבל ברכות השמ"ע בשאר ימות השנה אינן נאמרות זו את זו.

5 'ביאור דלכא סי' תק"ע ד"ה זו את זו, ולע"ז נראה... הפוסקים'

שיטת המ"ב שכל החידוש ע"ה הפ"א הוא שומרנו דלכא ברכה אחת מתוך המשנה אשר כקיום מלות תפילה דאורייתא, אבל את מלות השמ"ע בודאי לא קיים. וא"כ יש מקום למתחילת התפילה כמ"ה שיכ"ה - וא"ל ע"ה מלות השמ"ע, בכל זאת אין איסור בדבר.

ופנה, במשנה אן מוטעים שפ"א יש להתפלל תפילה ק"ה -

6 'ברכות ד' כ"ח ע"ב במשנה, ר' יהושע אומר הפולק... שומע תפלה'

המשנה קבצה נוסח ע"ה תפילה ק"ה למארי כעסוכן לעמוד בתפילה לזמן ממושך.

בברייתא מ"ב אן נוסחאות ע"ה תפילה ק"ה -

7 'ש"ע ב"מ ד' כ"ט ע"ב, ת"ר המפלק במקום גזזי חיה... דלכא כאחרי''

דלכא פ"ס הוא, ל"כ ע"ה מרובים ודעתן ק"ה פ"ד מלפ"ק ד' אלו קינן שתתן לכל אחד אחד כדי פרנסתו וכל א"ה וא"ה ד' מחסורא ברוך אתה ד' שומע תפלה.

במשנה מ"ב אן ע"ה תפילה ק"ה -

8 'משנה ע"ה כ"ח ע"ב, '...ואם לאו מצין י"ח'

9 'נ"ע ע"ה כ"ט ע"א, מצין שונה אשרה... תפלה'

אם אין תפלתו שארה בפ"ו אומר תפלת פ"ע

10 'ש"ע או"ח סי' ק"י סעי' א', ומ"ב ס"ק ב'

בשעת פדח מתפלל פ"ע ב"מ ברכות אמ"ת ב"מ פחמה וע"ה במו"ע.

הפ"ד ב"מ תפלת ל"כ ע"ה מרובים ל"ב תפלת פ"ע מובא בש"ע -

11 'ש"ע ע"ה ע' ומ"ב ס"ק י"ג

אם יש לו זמן לומר פ"ע אין לו להתפלל ל"כ ע"ה מרובים, ואם אין לו זמן יתפלל ל"כ ע"ה מרובים אבל ע"ה כהפ"ע לא י"א בזה ד' חובת השמ"ע ואם יש לו זמן א"כ חייב להתפלל שמ"ע.

דין הפוסק בשמנה עשרה חמורים בהרבה מדין הפוסק בשאר חלקי התפלה-

1' ברכות דף ע"ב במנה, אפי' המלך...

המשנה משמע אין להפסיק בשמנה אפי' אם אלו דפסוק

2' נ"א' ע"ב במנה, אפילו המלך... פוסק, ול"ע אפי' נחש... פוסק, ורש"י

במקום פיקוח נפש משמע הפסיק - נ"מ משמע שבמקום ספק פיקוח נפש (נחש כרוך על אקביו) אין להפסיק

3' וי"א דף פ"ג ע"ב במנה, מי שנהנה עליו מופלת... את ה'...

כאן מפורש שמחללים את יו"כ במלאכה אפילו במקום ספק פיקוח נפש - ולמה נחמיר בהפסקה בשמנה יותר מחללים יו"כ?

4' קובץ שצורים (דר' אלחנן וסרמן) פסחים סי' ע"ב, ובברכות... פי'יקאו'

ר' אלחנן הסביר ע"פ המשנה בפסחים שאם לא שכיחי פי'יקאו מותר לסמוך על זה ששלוחי מ"א אינם נזוקים - אין להפסיק בשעה שיש משנה מ"א, אבל אם שכיחי פי'יקאו אסור לסמוך על זה שמשנה ת"א עליו - ומ"מ א"כ באמ"א התפלה אין להפסיק אלא לדבר שפי'יקאו מ"א בו. ובמקום חשש כנה שאינה מ"א לא יפסיק ויסמוך על זה שפ"א אסור במ"א.

במקרים מסוימים מותר להפסיק באמ"א ע"פ ה"א שם חשש סכנה-

5' משנה ברורה סי' קצ"ד ס"ק ב', כתב הח"א...

מותר להפסיק באמ"א ע"פ אפי' בדיבור כדי לברר פלכה פלגאת לתפלתו.

6' נ"ב ע"ב ס"ק א'

א"כ ע"פ אסור לזוז מן המקומו או לרמוז בידיו באמ"א ע"פ. אם יש דבר הפ"א לכוננו מותר לו לזוז מן המקומו ואפי' לרמוז בידיו.

7' שו"ת אגרות משנה חלק א"ח ד' סי' ע"ז, שעכ"ל... משנה

ר' משנה פת"ר מ"א שצ"ח בין ברכה לברכה בשמנה לתקן את מ' שעה בהדרכתו לליבור בנגיעה למספר דף בסיפור שיצאנו, מותר להפסיק לזרוק תפלת אחרים כמו מותר להפסיק לזרוק תפלת א"ל.

8' שו"ת אגרות משנה חלק א"ח ע"ג סי' ח'... וי"א שראו'...

ר"מ אסור לתרגם מ"מ מפלגה כדי לעזור את פכוננו.

4' ובברכות ל"ג ל"ש אלא נחש אבל עקרב פוסק ופירש"י דרוב נחשים אינן ממיתין ומקשין הא אין הולכין בפיקו"ג אחר הרוב וא"כ צריך לחוש למיעוט הממיתין, וי"ל כיון דרובן אין ממיתין הוי כלא שכיח היויקא וממילא יש לסמוך אהא דשלוחי מצוה אינן ניוקין אבל בעקרב פוסק דשכיח היויקא,

8' ובדבר אם מותר במקום שאסור להפסיק לפרש בפה בלע"ז כוונת ובאור התפלה אשר ע"י זה יכוין יותר לבו לשמים, פשוט שהוא הפסק ואסור,

ומה שראה מע"כ שצדיק אחד עשה כן אין להשיג על זה ואין אנו אחראים על מעשיו, ואתה צריך לעשות כדין שאסור לשנות מכפי שתיקנו חז"ל.

7' שלכן מאחר שבארתי שהוא מחלוקת דרבוותא ושבשעת הדחק יש להקל היה מותר להשומע איך שטעה המכריז להקהל איזה דף יתפללו שהיו נכשלים ע"י זה בברכות לבטלה, להכריז דף האמיתי כדי שיתפללו כראוי, אבל בתוך הברכות ממש אסור אף לצורך תפלה ממש

לעיתים נמצא את המוסר להפסיק באמצעות השמיעה - המוסר להפסיק אלא במקום פיקו"ג או לזכור
התפילה עצמה, ושללא כק"ש וברכותיה שמתחילה להפסיק לשאול עליו וכו'. וכל זה הוא מליד המוסר
להפסיק, אבל צדי"ן לא מוציאים קדקדא את התפילה שלו ולא יזאו, וכן המפסיק בק"ש - בין
במוסר ובין בפיתור - האם ממשיך במקום שפסק או שיתכן ולא יזאו וחוזר לראש -

1' ש"ע אורח סי' ס"ה סע"א או רמ"א, ומ"ב ס"ק ב', ...לקרות, וס"ק ו'

שיטת המחבר שאין להפסיק מקדקדא את קריאתו ואפילו שיהיה כדי למצור את כולה, ואילו לפי רמ"א
אם שיהיה כדי למצור את כולה (לפי הק"ב שלו) מחמת אונס - דהיינו שלא היה יכול להפסיק ולקרוא -
לא יזאו, וחוזר לראש.

ופנה, לענין ק"ש הסתפק רמ"ב מה נחשב כדי למצור את כולה - האם כל פרשה הוא מליד בפני עצמה
או שאנו מסתכלים על כל שלשת הפרשיות כענין אחד - ואולי גם ברכת ק"ש בכלל - ואם לא שיהיה כדי
למצור את כל פרשת וברכותיה צדי"ן יזאו -

2' ב"אור הלכה שם ד"ה חוזר לראש, ע"כ אם שיהיה... גאול ישראל

בגלגל דק"ש המחיר רמ"ב אם שיהיה כדי למצור את שלשת הפרשיות כבר יחזור לראש, אבל בגלגל
הברכות ק"ש אין לחזור אלא"כ שיהיה כדי למצור כל שלשת הפרשיות וכל הברכות.

3' ש"ע אורח סי' ק"ד סע"א ב' ומ"ב ס"ק י"ט, וב"אור פאר"א...

שיטת המחבר שהפסק בתפילה יותר חמור מהפסק בק"ש, ואם שיהיה כדי למצור את כולה חוזר
לראש - ואפ"ל לא שיהיה מחמת אונס (ושללא כק"ש שאפ"ל אם שיהיה מחמת אונס) ואם שיהיה פחות מכל
למצור את כולה חוזר לראש אוחתה ברכה שהפסיק בה, ושלשת הברכות הראשונות וכן שלשת
האחרונות נחשבות כברכה אחת - ולפי פאר"א אם לא שיהיה כדי למצור את כולה ממשיך במקום
שפסק.

4' מ"ב שם ס"ק ט"ז

לפי רמ"א גם בק"ש וגם בתפילה אם שיהיה כדי למצור את כולה שללא מחמת אונס מתחיל במקום
שפסק, אלא שלענין ק"ש אונס נקרא דוקא אם הי"ה מוסר לו לקרות מליד פדיו, ולענין תפילה אפילו אם
הפסיק מחמת יראת דיון כאונס וחוזר לראש (אם שיהיה כדי למצור את כולה).

5' ש"ע שם סע"א ו', אם שח... ומ"ב ס"ק כ"ה, ואם שח במליד...

המפסיק בדיבור באמצעות השמיעה ולא שיהיה כדי למצור את כולה א"ל לחזור לראש, ואם שח באמצעות
השמיעה במליד נחלקו הפוסקים אם חוזר לראש אפ"ל בשיחה מוצאת.

6' מ"ב סי' ס"ה ס"ק א'

אם כי פשח במליד לא יחזור לראש ברכות ק"ש (וכן בתפילה) מדין ספק ברכות להפקל. בכל זאת
לענין ק"ש עצמה - שאין בה חשש ברכה להטעה - כדאי לחזור ולקרוא.

7' ש"ע סי' ק"ד סע"א ז' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק כ"ח

באמצעות שמה ישתוק ויזכין לקדיש קדושה וברכו. שלענין לזאת אומרים שמה כענין אבל לא לענין
הפסק.

המדינה שמע שמעב בנסח פשוט פוא איקרה של כל אחת מ"ט הברכות. ישנן גם תוספות שתקנו חז"ל למחר בזמנים שונים - יש מהן שמעבבות את הפשוט ויש מהן שמתקנן פיתו לאומרו לכתחלה אבד אם שכו לאומרו י"א.

1' משנה ברכות דף ע"ג א' מצירין... השנים

בימות הפשמים תקנו חז"ל גם הזכרת הפשמים דרך שבח וגם תפלה לפשמים.

2' תענית דף ב' ע"א במשנה, ר' יהודה אומר...

הש"ס בשחרית של שמיני עצרת אינו מציר מורידי הפשם ובמוסף מציר, ואילו בשחרית של יום ראשון של פסח אדיין מציר מורידי הפשם ובמוסף כבר אינו מציר.

3' ש"ע אורח סי' קי"ד סעיף א', ומ"ב ס"ק א' וב'

זמן הזכרת גבורות פשמים פוא שמיני עצרת - וקבעו לתחילת התפילה פמוספים כדי שיתחילו בקהל לאומרו אחרי הכרזת הפשם, ובדיעבד אם הזכירו מתפלת ארביית של שמיני עצרת י"א.

4' ש"ע שם סעיף ג', ומ"ב ס"ק ג'

מנהג ספרד למחר, מורידי הפשם בימות החמה אבד לפי מנהג אשכנז ברוב המקומות אין מצירים על בקי - אין זה מן הנכון שפשם יכריז שלטא למחר מורידי הפשם (שאין מצירים על הפסקת שבח) ופיות אין, לפיכך מלמחר משיב פרוח, עדי שמשו מפי הש"ס או הפשם נפאו למחר משיב פרוח בתפלת לחש של מוסף ביו"ט ראשון של פסח והש"ס בחזרתו פוסק מלאומרו - ואח"כ במנחה גם הקהל מפסיק, למעשה, פמנהג כיום בהרבה מקומות שהש"ס אומר תפלת על קודם מוסף ומחילא גם הקהל פוסק מלמחר משיב פרוח במוסף, ולעומת ספרד - בין פנוסח של עצות פמזרח ובין פנוסח פחסידי - מציר פשם מורידי הפשם מוסף והקהל מתחיל למחר מורידי הפשם במקום משיב פרוח, בירושלים נפגים כולם למחר מורידי הפשם בקי ובכ"ז צאת נפאו בנסח אשכנז למחר תפלת על לפני תפלת פמוספים.

5' ש"ע שם סעיף ה'

לנפגים למחר מורידי הפשם בימות הפשמים אם צא בחורף ולאו הזכיר פשמים י"א.

6' ש"ע שם סעיף ו' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק ד', ויש פוסקים...

אם שכו למחר משיב פרוח בימות הפשמים ונזכר לפני שסיים ברכת מחיפה פמתים יאמר משיב פרוח במקום שנזכר, ולפי המחבר אפי' אם סיים מחיפה פמתים - כל שלטא לתחילת אתה קדוש אדיין יכול למחר משיב פרוח, אבד הרבה אחרונים חולקים על פשוט והכריז פמ"ב שאם סיים בהרכב יכול לסמוך על המחבר ולומר משיב פרוח, אבד אם אמר ברוך אתה ד' ימים למדני חקיך ויאמר משיב פרוח ואח"כ יאמר ונאמן אתה לפחיות מתים ברוך אתה ד' מחיפה פמתים.

7' ש"ע סעיף ד', ...דראש התפלה, ובפ"ד ד"ה וחוזר

לפי המחבר אם אמר משיב פרוח בימות החמה חוזר לאתה גבור אבד שיטת הפ"ד אומר שחוזר לראש התפלה.

8' ש"ע סעיף ז'

המשנה במזיד פסד תפלתו וחוזר לראש התפלה.

אז כאן אסקנו בהפצרת גבורות גשמים - דפיינו משיב פרוח. שזמן הפצרת מתחיל ב"ט אחרון של חג (שמיני עצרת). אבד לזבי אודת גשמים פדין שונה.

1' תענית ד' י' ע"א, ג' במרחשון... ול'... פלכא כחני' ורש'

באר"ש יראד שיש זורק גדול לגשמים שואלים מי אחר שכלל ישראל חזר מצע"תו לרע"ל. אבד בלבד שאין גשמים כל כך נחוצים אין שואלים אז ליום ס' אחרי תקופת תשרי (דפיינו פשטי דד'מבר).

ולכאורה. מצה שבבד חלוק מצ"י לענין שאול רואים שזמן אודת גשמים תלוי בלרכים של פמקום וא"כ באותן פמדינות שפגשמים נחוצים כל פשנה - ובודאי מדיום לקוב פאר"ש פחור"ל שפסם פוא בק"ש על אר"ש ישראל - פיו זריכים לומר ותן על ומחר מתי פסם זריכים על פסם.

2' פירוש המשניות דהרמב"ם פרק א' תענית משנה ג' - ד', וכד זב'...

משניות הרמב"ם כח פמורנו שבכל מקום שואלים את גשמים מתי שזריכים לפסם.

בגמ' דנו במפורש בעיר שזריכה לגשמים על בק"ש - פאם יש לפסם לומר ותן על ומחר על בק"ש או על:

3' תענית ד' י"ד ע"ב, שדחו ליה בני ניונה... ופלכא בשוא תפל' ורש'

פגמ' קבא שבעיר שזריכה לגשמים בק"ש אומרים ותן ברכה פשנה אבד מתפללים על פגשמים בברכת שוא תפל'.

4' רמב"ם פרק ב' תפל' פלכא י"ז... בשוא תפל'

כאן פסק רמב"ם כח"ש בגמ' ושדחו כח"ש בפירוש המשניות!

5' שו"ת פרא"ש כדל ד' ס' י' , ופמדקדק... תפל'

פרא"ש מדן שיש פבדל בין מקום לאר"ש - פאם אר"ש שלימה זריכה לגשמים שואלים בברק עלינו. אבד אם מקום (כאן עיר או אי) בתוך אר"ש זריכה לגשמים אין שואלים אלא בשוא תפל'.

6' פרא"ש פרק ראשון תענית ס' ד', ותמה אני... כמשנתנו'

פרא"ש תמה למה נפא באירופה לפתח"ל בשאלת פגשמים כבני בבל - אבד למעשה כבר בי"ש פרא"ש פ' ברוך שאין פמנפא כדברי פרא"ש ברמב"ם.

7' שו"ע אור"ח ס' קי"ז סעיף א', ד', ג', וב', ומ"ב ס"ק י"א

לכתחלה לא קי"ד כרא"ש - ולכן בכל פאום מתחילים לומר ותן על ומחר ביום ס' לפתקפת תשרי חו"ל מבאר"ש ישראל. וכשיש זורק למחר באינו מדינה שואלים בשוא תפל' - אלא שפאזא בימות פחמה ואחר ותן על ומחר ופוא באר"ש פזריכה למחר באותו זמן אינו חוזר ומתפלל (ולפי פמחבר חוזר ומתפלל בתורת נדב) - ולפי פמ"ב אם לא פ' זמן עצירת גשמים יחזור ויתפלל בתורת נדב.

8' שו"ע ס' קי"ד ס"ד, ואפ"ל... אאותו, מ"ב ס"ק כ"ד, ובה"ט סוף ד"פ ואפ"ל, אך כשיש...

לפי פרא"ש על משיב פרוח תלוי במקום. אבד פשו"ע לא סמך עליו אפי' בדיבד - ולפי פמ"ב כשיש עצירת גשמים לא יחזור ויתפלל אלא בתורת נדב.

9' מ"ב ס' קי"ז ס"ק פ', בן א"י...

פמ"ב פביא מחלוקת בבן א"י פמנכא בחו"ל או פפוק ודעתו לפזור תוך שנה - אם שואל כמקומו או כמקום שפנכא בו.

5' והמדקדק בדבריו ימצאם מכוונים כי צפי' המשנה כתב ארצות לפי שיש חלוק בין ארץ ישראל לנבל לענין שאלה והזכרה מזה נלמוד שאין נקראין רבים אלא ארץ אחת וואתם אומרים בזמן הנריך להם שאלה בנרכת השנים. אבל נחזרו כתב ומקומות שהם לריכין גשמים צימות החמה כגון איי הים ואינם נקראים ארץ צפני עמנו הילכך כיחידים דמו ואומרים בשומע תפלה.

בראשי חדשים ובמועדים תקנו חז"ל להזכיר את ענין פיוס בשמו"ע:

1' שבת דל' כ"ד ע"א, דתני רבי אושעיא... בברכת פנזון'

הזכרת ר"ח בר"ח ובחולו של מועד פ"א לציכובא

2' ש"ע או"ח סי' תכ"ב סעיף א',... מחזירין אותנו'

בלילה אין מחזירין אותנו שאין פלילה זמן קידוש החודש בבית דין. (כחובו, אין פסעם פזפ שייק אלכא בר"ח אבל בחול המועד אם לא פזכיר יעלה ויבא אפי' במצריב לא י"א.)

3' ר"ח א' ש, ואם פוא ספק... לחזור, ומ"ב ס"ק י'

אם ידע שפוא ר"ח ופ"ה בדעתו להזכיר יעלה ויבא ואח"כ אחרי זמן ממושך מצא שגמר להתפלל נתעורר בו ספק שמא שכח יעלה ויבא א"י לחזור, אבל אם מיד אחרי שמו"ע נתעורר הספק חייב לחזור ולהתפלל.

4' שם בדברי המחבר, ואם נזכר קודם שפתח מודים...'

אם נזכר שלכא אחר יעלה ויבא קודם שאמר מודים - אפילו אם גמר ברכת המחזיר שכינתו לזיון - אומר יעלה ויבא וממשיך לומר מודים, אבל אם נזכר אחרי שכבר אמר מודים חוזר לר"ח כשעל אומר את כל פשו"ע - כולל אלוקי נזיר וכל מה שר"ע לומר בסוף תפלתו.

5' ש"ע או"ח סי' קכ"ו סעיף ד'

ש"ע שצ"ע בתפלתו בהש"ל לא יחזור מפני שפקדו י"ארכו לחכות עליו וזו ארחה דביבורא, אלכא יסמוך על חזרת הש"ע.

6' שם סעיף ט' דברי המחבר

ש"ע ששכח יעלה ויבא בחזרת הש"ע לא יחזור מפני ארחה דביבורא - אלכא יסמוך על זה שיזכיר את ר"ח בתפלת מוסף.

וכ"ז בש"ע - אבל פיחיד ששכח להזכיר יעלה ויבא למדען לצי"ל שחוזר ואינו יכול לסמוך על מוסף -

7' נ"ב סימן תכ"ב ס"ק ד'

פ"ב פ"ב מחלוקת ב"א שלכא נזכר ששכח יעלה ויבא בשחרית ד' אחרי שכבר התפלל מוסף - אם סומך על זה שכבר הזכיר ר"ח במוסף, והכריע שיתפלל בתנאי שאם חייב להתפלל שנית פ"ה תפלתו משום חובה ואם כבר י"א במוסף תפלתו נדבה. ואם נזכר מיד אחרי שפתח להתפלל תפלת מוסף - כ"ל שלכא גמר את שגשת פראשונת יתפלל שחרית במקום התפלה פראשונת ואח"כ יתפלל מוסף.

ביום ז'ום מוסיפים לשמונה עשרה תפלה ענג-

1' שו"ע או"ח סי' תקס"ו סעיף א', ב'

בתענית אומר פיחיד ענג בשומע תפלה, ואם שכח מלאומר אינן חוזר ויכול לאומר בסוף שמו"ע

2' סעיף ג' ורמ"א

מנהג אשכנז אין פיחיד אומר ענג אלכא במנהג ואפילו בתענית ז'בור.

3' שו"ע סי' תקס"ו סעיף א', ... בעת ז'רה'

פש"ק אומר אחרי אלכא ישראל וחותם בברכה.

4' ע"פ סעיף ג', ומ"ב ס"ק י"ג

אין פש"ק אומר ענג כברכה בפני אלכא אם יש עשרה מתענים בבית פכנסת, וכסאין מנן של מתענים אומר בש"ת.

5' שו"ע או"ח סי' קי"ט סעיף ז' ורמ"א, ומ"ב ס"ק י"ט, ... לכ"ע'

אם שכח פש"ק אומר ענג במקומו לכא יאומר אח"כ אלכא בש"ת ובע" חתימה.

6' שו"ע סי' תקס"ו סעיף ה', ומ"ב ס"ק י"ח

פש"ק אמר חייב לפיות מהמתענים, ובשעת פדחק שאין נ' שיתפלל בפני אלכא נ' שאינן מתענה יאומר ענג בשומע תפלה ובמקום, ביום ז'ום תעניתע' יאומר ביום ז'ום תענית.

בתשעה באב מוסיפים ברכה מיוחדת על נחמת ירושלים-

7' שו"ע סי' תקנ"ז ורמ"א, ... על פנחמה'

מנהג אשכנז אומר נחם במנהג דוקא - שפיא זמן תחלת פנחמה, ואם שכח מלאומר אינן מצב (ואפילו נ' שאינן מתענה אומר).

8' ע"פ ברורה ע"פ ס"ק ב'

אם לכא אומר בברכה ולירושלים יאמרן בר"ה.

'בְּרַכּוּת דְּיָיָה עֲבָד, וְיַחֲוִי רַב־הַמַּלְכָּה פִּשְׁפִּט'

בַּעֲשֵׂרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה אֲנוֹמְרִים בַּמָּקוֹם, פֶּקֶד-דֵּקדוּשׁ פִּקְדוּשׁ הַמַּלְכָּה פִּקְדוּשׁ, וּפְסִיּוֹם שֶׁל בְּרַכּוּת הַשִּׁיבָה שׁוֹפֵטֵינוּ
'שְׁנַיִם דֵּקדוּשׁ הַמַּלְכָּה פִּשְׁפִּט'

2 'שׁוֹעַ אֲוִיחַ סִי' תְּקַפֵּ"ב סַעִיף אִו, וְנִמְ"ב סִי קִו'

הַמַּלְכָּה פִּקְדוּשׁ מְעַכְבֵּה, אֲבֵל לְעַבֵּי הַמַּלְכָּה פִּשְׁפִּט - דְּפִי מְנַפְּעֵנוּ לְמִחְרַב בְּשִׂאֵר יְמֵנוּת הַשְּׁנָה, מַלְכָּה אֲוִיב לְדִקְדָּה
וּפִשְׁפִּט - אִם דָּא אֲנוֹר הַמַּלְכָּה פִּשְׁפִּט יִלְכֵּד.

3 'שְׁעָר הַבַּיִת שֶׁסִּי קִד'

יֵשׁ מִי שְׂאֵנוֹר שְׁאִין הַמַּלְכָּה פִּקְדוּשׁ מְעַכְבֵּה בְּלֵיל רִי"ב כְּחוֹ שְׁאִין יַעֲלֶה וַיְבִא מְעַכְבֵּה בְּלֵיל רֵאשׁ חֹדֶשׁ, אֲבֵל
הַמְ"ב אֲזַן שְׂאֵס יִסִּים בְּתַפְּלַת רִי"ב פִּרְיָה זֹאת תִּרְתִּי דִּסְתֵּרִי!

4 'שׁוֹעַ סַעִיף ב'

אִם תִּיקַן אֶת עֲלֵמוֹ תוֹק כְּדִי דִיבּוֹר יִלְכֵּד.

פִּגְאֹנִים תִּקְנֵנוּ דְּפִוּסֵי בְּקִשׁוֹת לְחַיִּים בַּעֲשֵׂרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה-

5 'שׁוֹעַ סַעִיף ה' וְנִמְ"ב סִי קִו'

פִּוּת וְלֵא פּוֹצְכֵרוֹ תּוֹסְפוֹת אֲלוֹ בְּמִי אֵינוֹ לְעִיבּוֹבֵא.

אחרי שנונה עשרה אומרים תחנון - ויש בזה מנהגים שונים:

1 'ש"ת אבני נזר חלק א"ח או' סי' כ"ט ...תפלתו, ולפיכך... כעל, נ'יפו... מתרבים'

מנהג ספרד (גם בני ארצות המזרח, וכן בחסידיים) לומר וידוי ו"ט מדות כעל יום לפני נפילת אפים, ואילו מנהג אשכנז שלבא לאומרים - חוץ מלפני כעל כעל אומרים וידוי ו"ט מדות בשני ובחמישי - ופסק באבני נזר שאין איסור באמירת ו"ט מדות במקום שאין אומרים אותו אלא עשרה עשרות בתחנונים כמוהו ערוכים - ובדב"ד שלבא יעשה פשוט דבר שלבא ברשות פניבור.

2 'ש"ע א"ח או' סי' קע"א סע"א או' ...אפ"כ, ומ"ב ס"ק או' וב'

איסור להפסיק בין תפלה לנפילת אפים - והפסקה קלה בדיבור וכן שינוי מקום אינם בכלל הפאסור.

ופנה, עיקר התחנון הוא נפילת אפים - וגם בזכות ישנם מנהגים שונים, שבני ארצות המזרח אינם נעלים על פניהם כעל פנים אלא אומרים מפורד לדוד אלקי ד' נפשי אשכנזי, ופאשכנזי (כעל החסידיים) נעלים על פניהם מן אומרים מפורד רחום ותנון.

3 'ר"ח א"ש, ולחור שנפ... נזע כו' , ומ"ב ס"ק א'

מנהג אשכנז לומר רחום ותנון בנפילת אפים, שומר ישראל בישיבה, ומתחילים ומתנון לא נזע בישיבה ומזמרים אומרים מה נעשה עד פוסק.

4 'ש"ע סע"א או' , כשנפ... ור"ח א"ש... ע"כ מ"ב ס"ק ו'

המנהג להפסיק עד ד' ימין בשחרית ולמנוחה נעלים עד ד' מ"ב ס"ק ו', ופ"י פ"ר כ"א ע"כ ד' מ"ב ס"ק - ובין לשעת מנוחה פאסור.

5 'ר"ח א"ש ב', וש"ע סע"א א', ומ"ב ס"ק י"ז

אין נעלים על פניהם אלא במקום שיש ס"ת (ובירושלים המנהג בנפילת אפים בכל מקום משום קדושת פ"ר), ואין נעלים על פניהם בלילה - ע"פ פ"ר דוקא אחרי לילית הפוכים, אבל המנהג כיום שלבא לילית על פניהם אחרי שקיעת החמה - וכן נעל שלבא לומר תחנון בכלל אחרי שקיעת, ומנהג י"א שפירבה חסידים המתפללים מנוחה בסוף פוסק דוקא אינם אומרים תחנון מנוחה כעל עיקר.

6 'ש"ע סע"א ד' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק כ"א, כ"ב, וכ"פ

אין אומרים תחנון בבית פאבד, וכן בבית הכנסת שיש שם חתן תוך שבצ"ח מ' המשתה (ולב"י יום חופתו פ"ב פ"ב מ"ב מחלוקת), וכן בבית הכנסת שתפ"פ שם בבית מילה - או שבו פ"ב פוסק או הפוסק מתפללים שם, ומנוחה לפני סעודת ברית, ובו פ"ב פוסק או פוסק אינם אומרים תחנון כעל פוסק אפילו אחרי הפוסק.

לחפלת ערבית רשות ראש התפלל איזה פעמים ש"י עליו חובה, והאידנא קיבלו עליהם חובה, אבל להפוך במקום שלא נהגו לאומרו ונמלט לומר אין בזה ש"י מנהג כלל:

(ה) **מידה** שלח ליבור שאומר שלא מדעת ליבור, והוא אינו ראוי לעשות כן, כי אין לשלח לעשות יותר ממה ששלחו, ואין לו להאריך עליהם, ושמה אין מפליג בך, וגם בענין וידוי יש פעמים שלא לומר גם כן, י"ן רש"א ריש חולין ברבוי קרבנות דיש חשש שעל זה יסמוך לחטוא, כן יש לומר ברבוי וידויין, וגם כי מבוחר בספרים קדושים כי המתודה ואחר כך עובר מעורר קטרוג, סוף דבר אין לשלח ליבור לעשות כן שלא מדעת ליבור:

(ו) **אך** אם ירצו רוב ליבור מדעת רב שבעיר להמנהג מכאן ולהבא לומר י"ג מדות עם וידוי אין בזה חשש כלום, ואין זה תלוי בספרד ואשכנז, והרבה בתי מדרשים שמתפללין אשכנזים ואף על פי כן אומרים וידוי עם י"ג מדות, אך כל זמן שלא חדשו מנהג לא יתפלל שליח ליבור לא וידוי ולא י"ג מדות, ויוכל להיות שאם גדול העיר שהכל סומכין על דעתו ירד לפני המיבנה רשות בידו לומר י"ג מדות גם וידוי שמסתמא מתרלים.

1 (א) **זכותו** הגיעני על דברי ריבון צעיריו, אשר עמד אחד להתפלל לפני ההיבנה מחמת אבילות ר"ל, ואחר י"ג מדות וידוי צבהמ"ד אשכנזית, והרבה מצבה"ב עמדו כנגד זה באמרם כי אסור לשנית מנהג קבוע, שגם שהי' שם רבנים גדולים ומופלגי תורה ולא נהגו כך, ומעלתו החזיק בעדם מירושלמי דאף ששלחו להם נוסח תפלה אל תשנו ממנהג אבותיכם:

(ב) **ואני** אומר כי אין זה ענין לכאן כלל, שהרי מבוחר בגמרא וכל הפוסקים דאחר תפלה יכול להתפלל מה שירצה, ועל כן אומרים אלקי נזר כו' ואפילו בל לומר וידוי כסדר יום הכיפורים אומר, הנה נתבאר דאף שאינו מחויב מן הדין, מכל מקום היא רשות, מעשה מה זה זלזול בכבוד ראשון שלא אמרו רק מה שמחויב, ואף הם הי' מורים שאם רוצה לומר אומר, וכן בענין י"ג מדות מאחר שצ"ב מותר לומר י"ג מדות הרי זה כשאר תפלה שמתר לומר לאחר תפלתו.

(ד) **ורדיפוך** אם יעמוד מתפלל צבית המדרש שמתפללים עם וידוי עם י"ג מדות, ועמד זה והתפלל בלא זה, יש בזה שינוי המנהג, לא מיבעי' אם כך מנהגם משנים קדמוניות, אף גם אם מקרוב חדשו מנהג זה, הלא קבלו עליהם חובה, ודומה

למדנו שאין אומרים תחנון בבית אבד ולא בבית כנסת שיש שם חתן או בעל ברית - או שאומרים דפתקיים
שם ברית.

ישנם גם ימים מסויימים בהם נעשים שלא לומר תחנון -

1' שו"ע או"ח סי' קע"א סעיף ו'-ז, ו"ב

פי"א שאין אומרים בהם תחנון פס:

- ג"כ באב
- ג"כ בשבט
- ר"ח
- חנכה
- פורים ופורים קאן - י"ד וט"ו
- ט"ט בעומר
- ערב יו"כ
- ערב ר"ה
- כל חודש ניסן
- תשעה באב
- בין יו"כ לסוכות
- מ"ח סיון ועד אחר י"ב סיון

משהו נוסף שיש דדוקא בר"ח אין אומרים תחנון במנחה שלפניו ובמנחה של ערב חנכה ובי"א
מחלוקת, אבד בכל שאר ימים אומרים תחנון במנחה שלפניו, אבד פ"א פ"ב פ"ג פ"ד פ"ה פ"ו פ"ז פ"ח פ"ט
תחנון גם במנחה שלפני שאר ימים חוץ למנחה שלפני ערב ר"ה ויו"כ. (שו"ע ד"א פזכיר פסח שני -
ופתגמי בהרבה מקומות שלא לומר תחנון, אבד אומרים תחנון במנחה שלפניו.)

וכ"ז לענין תחנון - אבד פ"א פזכיר גם את הענין של ק"ל ארבע אפים שאומרים לפני פולחנות ס"ת בשני
וחמישי ומנחת יצחק ביום ז' - שבמקצת ימים שאין אומרים בהם תחנון גם את אלו ולא אומרים.
וכתב פ"א שבר"ח, חנכה, ופורים - גם י"ד וג"כ - גם באדר ראשון וגם באדר שני, ערב פסח, ערב
יו"כ, ותשעה באב אין אומרים למנחת וק"ל ארבע אפים.

2' רמ"א סי' תרכ"ד סוף סעיף ה', א"א תחנות... סוכות, ו"ב ס"ק י"ח, אבד...

יש מקומות שאין אומרים למנחה בערב סוכות למרות שאומרים ק"ל ארבע אפים (ולמעשה יש גם מקומות
שאין אומרים למנחה בערב שבועות - דפי ר' יעקב עמדין גם באסרו חז"אין אומרים למנחה).

ביום ז' ובשבת י"א תשובה אומרים אבינו מלכנו קודם תחנון (ולמתפללים בעת ספר אומרים אותו
בין נפילת אפים לשומר ישראעל).

3' שו"ע או"ח סי' תר"ב דברי המחבר ורמ"א..., אומרים א"א, ו"ב ס"ק ג'

אומרים א"א אפי' אם יש ברית אבד לא בשבת וכן במנחה ערב שבת - וגם בתענית אסתר אין
אומרים א"א במנחה כשפ"א ערב פורים.

4' רמ"א סוף סי' תר"ה, וענין אמירת אבינו... ו"ב ס"ק ה'

אין אומרים אבינו מלכנו בערב יו"כ שחרי"א אלא אם חל יו"כ בשבת מפני שאז לא נומר א"א ביו"כ ע'
תפילת נצי"ה, אבד אין אומרים א"א במנחה עיו"כ אפי' כשהל' יו"כ בשבת.

בת"כ אומרים סליחות בשחרית קודם תחנון -

5' שו"ע סי' קע"א סעיף ה', ו"ב ס"ק כ"ז, כ"ח

כשיש חתן או בעל ברית או מילה בביכ"ו אומרים סליחות אבד לא אומרים אותן (ופתגמי לומר ע'
לד' אלו קי"ן פרחים ופסליחות).

אחרי תחנון אומרים אשרי ובא לזיון-

1' ברכות זף ז' ע"ב אומר רבי אלעזר א"ר אבינא... תרתי, ופגות ר"ע איזר שם

דפי גזירסא שפננו יש ענן לומר אשרי שלש פעמים כל יום, ולכן אומרים אותו פעם בפסוד"ז, פעם
עם ובא לזיון, ופעם למנחה. אבל דפי פרא"ש אין גזירסא שלש פעמים אלא כל פאומר תפלה לדוד
כל יום.

2' סוף זף מ"ט ע"א, אומר רבא בכל יום ויום... תופיע מאופל, ורש"י

קדשת ובא לזיון ותראמה כוללים גם קדשת פשם וגם תלמוד תורה שכל ישראל לומדים בשופ.

3' ש"ע אור"ח סי' קל"ב סעיף א', ומ"ב ס"ק ז'

אין אומרים פתגום בקוד רם בליבור אבל ביחיד א"ל לאומרו בלחש.

4' ש"ע שם סעיף ב' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק פ'

אין לזאת מבית הכנסת לפני קדשת ובא לזיון

5' רמ"א שם... כורעים וכו', ומ"ב ס"ק ח' וט'

עלינו פוא תפלה חשובה (ונכתב ע"י יפושע בן נון אחרי מלחמת יריחו, ועל כן נקרא כתבו עכן ושמו רחוב
בראשי תיבות **על כן נקרא**) וכורעים בואנחנו כורעים' שלא לפראות כאילו אינו בכלל בואנחנו.

6' רמ"א שם, ויומרים פשיר... שחרית לבד, ומ"ב ס"ק ט"ז

מנגנון לומר שיר של יום בשחרית לבד מפני שלפעמים לא אומרו שיר במנחה בביפ"ק. (ולגבי שיר
של יום של ימים טובים שיטת פאר"א לומר פשיר שפיו אומרים בבית המקדש ביו"ט - ופם מפורטים
במסכת סופרים.)

7' רמ"א שם, ויש לומר פאוס פקאורת... וכו', ויש שכתבו... ידלע'

בחוד מנחג אשכנז שלא לומר אין כאולוקין אלא בשבת ויו"ט מחשש דיגא